

reutzin persoonaan ja hänen välityksellään 1700-luvun aatelismiehen mentaliteettiin jää kaiapaamaan.

Lyhyessä loppuluvussaan Ahonen luonnehtii päähenkilönsä persoonallisia ulottuvuuksia kiinnostavasti. Tämän otteen määrätietoisempi syventäminen — esimerkiksi paneutumalla mentaliteettihistorian avaamiin näköaloihin, joihin Ahonen esipuheessaan viittaa — olisi saatanut jäsentää lähdemateriaalille asetettavia kysymyksiä tavalla, joka olisi kohottanut tällaise-naankin laadukasta 1700-luvun aatelismiehen elämänpiirin karttusta uudelle tasolle.

Markku Kuisma

Paasikivi ja Suomen itsenäistyminen

Kimmo Ikonen: J. K. Paasikiven poliittinen toiminta Suomen itsenäistymisen murrosvaiheessa. Historiallisia Tutkimuksia 158. Suomen Historiallinen Seura. Jyväskylällä 1991. 406 s.

Kimmo Ikonen on askaroinut J. K. Paasikiveä koskevan tutkimuksen parissa jo yli kahden vuosikymmenen ajan edeten laudaturtyöstä liseniaattitutkielman kautta väitöskirjaan jatkuvasti samassa aihepiirissä pysytellen. Aika on kieltämättä pitkä, mutta työ on tehty vaativan kouluviran ohella ja, niinkuin minulle on kerrottu, käytännöllisesti katso-

en ilman virkavapauksia. Tässä mielessä väittelijän pitkäjänteisyys ansaitsee täyden tunnustuksen.

Toisaalta työn viivästyminen on tuonut mukanaan myös ongelmia. Niistä keskeisimpiin kuuluu tutkimuksellisen lähiympäristön oleellinen muuttuminen vuosikymmenien kuluessa. Tutkimustilanne väitöskirjan problematiikan osalta on nyt kokonaan toinen kuin työn käynnistyessä 1960- ja 1970-luvun vaihteessa. Mitä erityisesti J. K. Paasikiven osuuteen tulee, on tällöin tietenkin huomattava hänen arkistonsa avautuminen 1984 sekä laajan elämäkertateoksen ilmestyminen syksyllä 1989.

Ikosen 1984, hieman ennen Paasikiven arkiston vapautumista, hyväksytyt liseniaattityö tarjosi aiheestaan selkeän ja hyvin perustellun kokonaiskuvan sellaisena kuin se tuolloin voitiin hahmottaa. Tämän jälkeen tekijä on valmistellut väitöskirjaversiotaan perehtyen huolellisesti ennen muuta Paasikiven yksityisarkiston vuosien 1917–1918 problematiikan kannalta relevantteihin osiin. Väitöskirjan käsikirjoitus valmistui ja sai Turun yliopiston humanistiselta tiedekunnalta painatusluvan kesällä 1989, muutamaa viikkoa ennen Paasikiven elämäkertateoksen ensimmäisen nitteen ilmestymistä painosta. Voin näin ollen todeta Ikosen laatineen tutkimuksensa kokonaan erillään ja riippumattomana Paasikiven elämäkertaprojektista. Väitöskirjaa tulee siksi problematiikan päällekkäisyydestä huolimatta arvioida täysin itsenäisenä työnä.

Tilanne ei silti ole ongelmaton. Korjatessaan lähes kahden vuoden ajan käsikirjoitustaan ennakkotarkastajien lausunto-

jen pohjalta Ikosen ei ole käyttänyt hyväkseen tilaisuutta ryhtyä ”keskusteluun” tuolloin jo painettuna saatavilla olleen elämäkertateoksen kanssa. Menettelyään väittelijä on perustellut sillä, että hänen työnsä muussa tapauksessa olisi kohtuuttomasti viivästynyt. Kannanottojen välttäminen on tältä osin pakostakin tuonut mukanaan sen, että Ikosen työ kiistattomasta itsenäisyydestään huolimatta on tietyllä tavoin jo valmistuessaan vanhentunut.

Muilta osin Ikosen tutkimuksen lähdepohjaa voidaan luonnehtia laajaksi ja kattavaksi. Miellenkiintoinen täydennys on Paasikiven arkiston Tarton rauhaa koskevien asiakirjojen joukosta löytynyt tammikuun 1918 suomalais-venäläisen sekakomitean suomalaisen osapuolen pöytäkirja, jota aikaisemmin ei ole tunnettu, vaikka neuvottelujen yleinen kulku onkin ollut tiedossa. Kiinnostavia, kokonaiskuvaa täydentäviä detalleja on myös löytynyt Turussa kopioina käytettävissä olevista Britannian ja Itävalta-Unkarin ulkoministeriöiden asiakirjoista. Alkuperäismateriaalin osalta voidaan oleellisia puutteita havaita vain ruotsinmaalaisen primaariaineiston sekä valtiosihteerinviraston (VSV:n) venäjänkielisten asiakirjojen kohdalla.

Esitystavaltaan Ikosen teksti on selkeätä normaaliproosaa joitakin formulointikömmähdyksiä (esim. s. 32, 53 ja 287) lukuun ottamatta. Täydellisen torakahduksen tilille lienee laskettava sivun 256 maininta Venäjistä kuningaskuntana. Painovirheitä kirjasta löytyy viimeistelyajan pituuteen nähden yllättävän paljon ja henkilöhakemiston poissättämisestä on pidettävä lukijan työtä aiheettomasti lisäävänä

puutteena.

Strukturuuriltaan teos on selkeän johdonmukainen. Varsinainen tapahtumahistoria esitetään voittopuolisesti kronologisessa järjestyksessä omilla alaluvuissaan, kun taas kunkin pääluvun loppuun tekijä on sijoittanut erillisen, kokoavan yhteenvetoluvun. Kolmannen "tason" muodostaa sitten kirjan loppukatsaus, jossa tarkastellaan teoksen problematiikkaa kokonaisuutena.

Periaatteellisia huomautuksia tätä perusratkaisua vastaan ei nähdäkseni ole aihetta esittää. Käytännössä systeemi ei kuitenkaan kaikilta osin toimi. Syynä on ennen muuta se, että tekijä joskus on liikaa luottanut näihin myöhempiin yhteenvetoihin, jolloin varsinaisen tekstin analyttisyys on kärsinyt. Aloittelevien tutkijoiden helmasyyniltä, lähteiden tarpeettoman laajalta referoinnilta, tekijäkään ei ole välttynyt. Esimerkiksi Mannerheimin toukokuussa 1918 tapahtuneen eron seikkaperäistä selostusta olisi voitu tuntuvasti supistaa viittaamalla Ohto Mannisen tutkimuksiin. Jokaisen Paasikiven arkistosta löytyneen lappusen tai muistiinmerkinnän yksityiskohtainen luonnehdinta ei ole tarpeellista, varsinkaan jos kulloisenkin asian laajempia yhteyksiä on vaikea tai mahdoton osoittaa (s. 213—214, 246). Laajat referaatit ovat paikoin vieneet tilaa interpretaatiolta, mikä näyttäytyy erityisen kiusallisena tapauksissa, joissa lähteet ovat keskenään ristiriidassa (mm. s. 116, 117, 151 ja 204).

Maratoninsa viimeisillä kierroksilla tekijä on jo alkanut osoittaa sinänsä ymmärrettäviä väsähtämisen merkkejä. Esitarkastuksessa esitetyt huomautukset hän on vain osittain otta-

nut varteen. Puutteista merkittävintä on ruotsalaisen primaarimateriaalin sivuuttamisesta johtuva Paasikiven joulukuun 1917 Skandinavian matkaa koskevan problematiikan vajavainen analyysi etenkin Tukholman hallituksen, kuninkaan ja Ruotsin aktivistien Suomen-politiikan ja sen motivaatiotaustan osalta. Sama pätee vuoden 1918 ulkopolitiittiseen asetelmaan nähden, jossa Paasikiven hallituksen linjanvedot eivät täysin "avaudu" ilman Saksan ulkopolitiikan kaksijakoisuuden (Auswärtiges Amt — Oberste Heeresleitung) seurausten kartoitusta ja analyysia. Tämä koskee pitkälti myös Suomen ja Venäjän välisiä suhteita sekä niihin liittyntä Paasikiven tavoitetta, Itä-Karjalan aneksiota.

Tutkijana Ikosen vahva puoli on laajassa lukeneisuudessa ja detaljien vankassa hallinnassa. Tekijän valppaasta lähdekriitikistä huolimatta katekismuksen kysymys "Mitä se on?" jää kuitenkin monen ongelman kohdalla vaille selkeätä vastausta johtopäätelyn ylen suuren varovaisuuden vuoksi. Analyysia olisi toisin sanoen voitu viedä pitemmälle irtautumalla rohkeammin lähteiden suoraan tarjoaman informaation toistamisen tasolta. Paasikiveläinen peruslinja — teesi suurten maailmantapahtumien määräävästä vaikutuksesta, jonka mukaan elämän Suomessakin oli asetuttava — on vaihtelevissa tilanteissa kuitenkin saatu esiin varsin hyvin.

"Myöhästymisensä" vuoksi Ikosen väitöskirja ei eräitä detalleja lukuun ottamatta tuo vallitsevaan tutkimustilanteeseen oleellisesti uusia piirteitä. Taus-taa tuntematta se voitaisiin tällä perusteella jopa hylätä. Toisaal-

ta, kuten tiedekunnalle jo kesälä 1989 jätetty ja siellä painatusluvan saanut käsikirjoitus osoittaa, Ikosen työtä ei missään tapauksessa voida luonnehtia epäitsenäiseksi kompilaatioksi, vaikka hän kaikessa olennaisessa onkin päätyntä Paasikiven elämäkertateokseen verrattuna samantapaisiin tuloksiin. Tekijä on kulkenut oman tutkijantiensä riippumattomana muista, mistä hänelle on tulosten "uutuusarvon" puuttumisesta huolimatta annettava asianmukainen tunnustus.

Tuomo Polvinen

Vaarattomat vuodet

Osmo Jussila: Suomen tie 1944—1948. Miksi siitä ei tullut kansandemokratiaa. WSOY 1990. 277 s.

Toisen maailmansodan jälkeisten vuosien poliittisen kehityksen tutkiminen Suomen osalta on maassamme ollut 1980-luvun kuluessa eräs eniten tutkijoita kiinnostavista teemoista. *Osmo Jussila* on akateemisena opettajana ollut tässä hyvin usein primus motorina, joten on pidettävä kohtuullisena, että hän julkaisee myös oman käsityksensä. Esipuheessaan hän perustelee tutkimuksensa tarpeellisuutta ensinnäkin sillä, että näin tärkeästä teemasta on hyödyllistä julkaista moniakin tulkintoja, vaikka ne eivät juuri poikkeaisikaan edellisistä, ja toisaalta sillä, että hän on käyttänyt hyväkseen sellaista